

Komentari, primjedbe i sugestije na Nacrt zakona o kulturnim dobrima

---

Opšti komentari:

I. Proces izrade Nacrta zakona o kulturnim dobrima

Iako **podatak o sastavu radne grupe** koja je pripremila Nacrt zakona o kulturnim dobrima **nije dostupan**, analizom Nacrta zakona se može zaključiti da u taj proces **nisu bili uključeni svi profili stručnih kadrova koji su bitni za oblast zaštite kulturnog nasljeđa u cjelini**. Ovo se prije svega odnosi na **stručnjake koji se bave nepokretnom kulturnom baštinom**, posebno **arhitekta konzervatore**.

Ovaj **propust se mora ispraviti u slijedećoj fazi u kojoj će se analizirati komentari i primjedbe sa javne rasprave i ugraditi u Nacrt zakona**. Preporuka je da se u radnu grupu uključe predstavnici svih profila stručnih kadrova vezanih za oblast zaštite kulturnog nasljeđa, posebno oni koji se bave nepokretnim kulturnim dobrima (arhitekta konzervatori). Takođe, veoma je bitno da to budu stručnjaci koji imaju značajno iskustvo rada u službi zaštite kulturnog nasljeđa u Crnoj Gori, koji su i dalje aktivni na tom polju, i na taj način najdirektnije upoznati sa svim konkretnim prednostima i nedostacima postojećeg sistema.

Ovaj **proces mora da bude transparentan** i u njega je **neophodno uključiti i druge predstavnike svih zainteresovanih strana**. U samom Nacrtu zakona o kulturnim dobrima, član 168., navodi se da „...*Ustanove za zaštitu kulturnih dobara sarađuju sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima kulturne baštine i, u tom smislu, omogućavaju im i učesće u postupku izrade zakona i podzakonskih akata*“.

II. Vizija i strategija unaprijeđenja zaštite kulturnog nasljeđa u Crnoj Gori i Zakon

Analiza stanja kulturnih dobara u Crnoj Gori govori da je veliki dio zaštićenih spomenika kulture značajno devastiran. Međutim, na ovakvo stanje nije jedino uticao važeći Zakon o zaštiti spomenika kulture (“Sl. list RCG”, broj 47/91)¹, već **neefikasnost cjelokupnog sistema zaštite**, uključujući i implementaciju postojećeg zakona.

---

¹ Komentar koji je dat u Obrazloženju Nacrta zakona o kulturnim odbrima

U Nacrtu zakona o kulturnim dobrima **ne vidi se jasno strategija Crne Gore vezano za unaprijeđenje stanja na polju zaštite kulturnog nasljeđa**. Iz predloženog Nacrta zakona o kulturnim dobrima **nije jasan ni institucionalni sistem ni to kako će se mnogobrojni problemi prevazići i na koji način će se stanje unaprijediti**.

U Crnoj Gori ne postoji strateški dokument kojim se definiše jasna **vizija, strategija ili koncept razvoja sistema zaštite kulturnog nasljeđa**, uključujući i institucionalni okvir. Neka od osnovnih polazišta su data u izvještaju o „Stanju kulturne baštine Crne Gore“², a ako neka vizija ili plan i postoji ona u svakom slučaju nije dostupna stručnoj i široj javnosti.

Pitanje je - **da li je izradi Nacrta zakona o kulturnim dobrima trebala da prethodi izrada jedne takve makar okvirne strategije, koncepta ili vizije razvoja zaštite kulturnih dobara u Crnoj Gori?**

Bez ovakve osnove ni zakon ne može biti kvalitetno urađen i ponuditi adekvatna rješenja.

Bilo bi neophodno da se prije nastavka rada na Nacrtu zakona o kulturnim dobrima prvo analiziraju ključne stavke vezano za postojeće stanje i kapacitete, uključujući obavezno:

- analizu postojećih kapaciteta stručnih kadrova (uključujući kako državne institucije tako i biznis i nevladin sektor)

na osnovu koje bi se i donijela **vizija i okviri za razvoj sistema zaštite kulturnih dobara u Crnoj Gori**, koji bi obavezno uključivali i:

- shemu organizacije institucionalnog sistema zaštite kulturnih dobara (u kojoj bi se naveo i kapacitet i teritorijalna distribucija javnih ustanova i drugih organa)
- predlog i plan za obrazovanje stručnih kadrova potrebnih Crnoj Gori

III. Odnos Nacrta zakona prema postojećem sistemu zaštite

Nacrt zakona o kulturnim dobrima **se ne nadovezuje na postojeći sistem zaštite kulturnog nasljeđa, i na pozitivna iskustva prakse zaštite u Crnoj Gori**. Zakon potpuno zanemaruje, poništava i ukida elemente postojećeg sistema, iako su se oni temeljili na Jugoslovenskoj školi zaštite kulturnog nasljeđa i mnogi od njih su i dobro funkcionisali.

Svakako, potrebno je uraditi detaljnu analizu, i predložiti mjere za unaprijeđenje, ali ne i u potpunosti **zanemariti uspostavljeni sistem, postojeće institucije, zakone i modele koji su se pokazali kao dobri**.

---

² U izvještaju o „Stanju kulturne baštine Crne Gore“ data ocjena stanja i predlog mjera, ali bez suštinskog ulaženja u sistem zaštite i dugoročne vizije. Takođe taj materijal je rađen 2006. godine i neki od podataka su već zastareli, posebno uzimajući u obzir to da su se najveći rizici i devastacije, naročito nekontrolisana i neadekvatna urbanizacija, intenzivirale u periodu nakon toga. Takođe, došlo je i do promjena u kadrovskoj strukturi institucija zaštite, od perioda kada je rađen izvještaj u Regionalnom zavodu je od 3 ostao samo 1 arhitekta konzervator, što sa još 2 u Republičkom zavodu čini sve ukupno 3 u cijeloj Crnoj Gori.

- Nije jasan razlog za potpuno **ukidanje Zakona o obnovi spomeničkog područja Kotora**. On bi morao da se zadrži i unaprijedi tj. dopuni.
- Nije jasan ni razlog za **zanemarivanje postojanja** Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Kotor, institucije koja je zadužena i za zaštitu područja na Listi svjetskog nasljeđa, posebno što se u Konvenciji o zaštiti kulturne i prirodne baštine postojanje takve institucije preporučuje, i što se trenutni zahtjevi koji dolazi od UNESCO-a odnose na poboljšanje kapaciteta ove insitucije.

IV. Implementacija zakona

Nacrt zakona kao da apsolutno ne uzima u obzir specifične okolnosti u Crnoj Gori i postojećem sistemu zaštite kulturnog nasljeđa – mala teritorija, veoma bogato i raznovrsno kulturno nasljeđe disperzivno raspoređeno, nedostatak stručnih kadrova, nepostojanje sistema edukacije stručnih kadrova. Tako da se **kapacitet za implementaciju veoma zahtjevnih i ozbiljnih promjena predloženih Nacrtom zakona dovodi u pitanje**.

Nacrtom zakona o kulturnim dobrima je predviđen **veliki broj podzakonskih akata**, i neke **ključne oblasti** nisu definisane zakonom već se ostavlja na podzakonskim aktima. U situaciji kada Crna Gora nema definisanu strategiju zaštite kulturnog nasljeđa ovo može da bude veliki rizik.

V. Terminologija

Nacrt zakona o kulturnim dobrima je **terminološki neadekvatan, neprecizan i neusklađen**.

Stručna terminologija nije u potpunosti usklađena ni sa terminologijom koja se do sada koristila u Crnoj Gori, ni sa međunarodnom terminologijom. Takođe, ni terminologija u okviru samog Nacrta zakona nije usklađena.

- U jednom dijelu Nacrta zakona se koristi termin „**kulturni predio**“ u drugom „**kulturni pejzaž**“. Razlika između ovih termina je samo lingvističke, a ne pojmovne prirode. To bi svakako trebalo uskladiti i u okviru zakona, a i u vezi sa ostalim zakonskim aktima. Crna Gora je potpisnica **Evropske konvencije o predjelu** u čijem se zvaničnom prevodu koristi termin „predio“ a ne „pejzaž“.
- Potrebno je uskladiti da li koristi termin „**kulturna baština**“ ili „**kulturno nasljeđe**“. I razlika između ovih termina je samo lingvističke, a ne pojmovne prirode. Naš prelog je da se koristi termin „**kulturno nasljeđe**“.

Pozitivno je što se Nacrtom zakona uvodi termin „**kulturno dobro**“ umjesto „**spomenik kulture**“. Međutim kao jedna od vrsta nepokretnih kulturnih dobara se zadržava i spomenik kulture, što je potpuno neadekvatno.

„Za kulturna dobra u cjelini, a naročito za nepokretna kulturna dobra vrlo je uobičajen termin: „spomenik kulture“. Termin je prisutan i u terminologiji mnogih svjetskih jezika kada je riječ o klturnoj baštini. U posljednje se vrijeme uvođenjem pojma „kulturno dobro“ nastoji zamijeniti taj ne sasvim

primjereni termin „spomenik“, odnosno ograničiti ga na njegovo semantičko porijeklo kad su u pitanju građevine, kipovi ili druga obilježja podignuta nekome ili nečemu u spomen.“³

Veoma je pozitivno je što se u Nacrt zakona uvode **nove vrste kulturnih dobara: kulturni pejzaž/predio i nematerijalno nasljeđe**. Međutim ove nove vrste u samom Nacrtu zakona nisu na adekvatan način definisane, u skladu sa međunarodnim definicijama.

Sve ovo takođe pokazuje da nisu suštinski preuzimane smjernice međunarodnih dokumenta kao i da u proces izrade Nacrta zakona nisu bili uključeni svi relevantni predstavnici struke.

VI. Neadekvatan tretman različitih vrsta kulturnih dobara

Zakonom se ne tretiraju specifične mjere zaštite koje su neophodne kod različitih vrste kulturnog nasljeđa (nepokretnog, pokretnog i nematerijalnog). Iako se u Nacrt zakona uvodi **nematerijalno nasljeđe**, i **kulturni predio** kao jedna od vrsta nepokretnih kulturnih dobara, **ovi segmenti nasljeđa koji imaju jako izražene specifičnosti nisu posebno tretirani** ni kod uspostavljanja zaštite i registrovanja, ni kod režima zaštite, istraživanja, mjera zaštite ni promovisanja.

Iako se pojam nepokretnog kulturnog dobra proširuje, i uključuje kulturni predio, **sve mjere zaštite koje su navedene u Nacrtu zakona se i dalje prevashodno odnose na pojedinačna kulturna dobra**, i samo u nekim segmentima na graditeljske cjeline. Kulturni predio zbog svojih karakteristika zahtijeva specifične mehanizme registrovanja, režima i mjera zaštite, istraživanja, promovisanja. Takođe, posebno za nematerijalnu kulturnu baštinu se moraju uspostaviti specifični pristupi i mehanizmi vezani za sve mjere.

VII. Djelatnosti subjekata uključenih u sistem zaštite kulturnih dobara

Djelatnosti, obaveze i odgovornosti koje imaju pojedini subjekti u sistemu zaštite kulturnih dobara (Ministarstvo, Uprava, Javne ustanove) nisu jasno i na jednom mjestu definisane (kao što je to bio slučaj u starom Zakonu o spomenicima kulture). Ovo utiče na nejasnoću i komplikovanost Nacrta zakona, a takođe i prikriva moguća preklapanja i konfliktne aktivnosti.

U Nacrtu zakona bi trebao da bude **precizan spisak svih djelatnosti, aktivnosti i zaduženja koje posebno obavljaju:**

- Ministarstvo kulture
- Uprava za zaštitu kulturnih dobara
- Javne ustanove za zaštitu kulturnih dobara

VIII. Upravljanje kulturnim dobrima

³ Tomislav Marasović, Kulturna baština 1, Split, 2002

Iako se menadžment plan tj. plan upravljanja uvodi u Nacrt zakona nigdje nije adekvatno tretirano i definisano **upravljanje kulturnim dobrima**, i nije ostavljena mogućnost za definisanje različitih mehanizama upravljanja.

IX. Održavanje kulturnih dobara

Takođe ni održavanje kulturnih dobara nije tretirano na adekvatan način u Nacrtu zakona. Zakonom bi trebalo da se **stvara mogućnost za i podstiče izrada planova i programa održavanja**, koji su **ključni za dugoročnu zaštitu kulturnih dobara**. Ovakvi planovi i programu održavanja bi trebali da se rade uz projekat konzervacije i plan upravljanja.

X. Međunarodne konvencije, povelje, preporuke

Nacrt zakona o kulturnim dobrima se **ne oslanja ni formalno ni suštinski na sve za oblast zaštite kulturnih dobara značajne međunarodne konvencije, povelje, preporuke**.

U Obrazloženju koje je dato uz Nacrt zakona o kulturnim dobrima u dijelu koji se odnosi na *Usaglašenost sa propisima Evropske unije i potvrđenim (?) međunarodnim konvencijama* **ne navode se svi značajni međunarodni propisi i regulative**.

- Ne spominje se **ni jedna ICOMOS-ova povelja**, uključujući i bazni dokument za zaštitu kulturnog nasljeđa Međunarodna povelja o konzervaciji i restauraciji spomenika i spomeničkih cjelina - **Venecijansku povelju**
- U dokumentima **Savjeta Evrope** na navode se: **Evropska konvencija o predjelu**, koju je Crna Gora ratifikovala, **Preporuka o zaštiti arhitektonskog nasljeđa dvadesetog vijeka**, **Preporuka o digitalizaciji i on line dostupnosti kulturnih dobara i digitalnoj zaštiti**, i mnoge druge
- Ne navode se ni mnoga druga dokumenta, kao što je na primjer **Povelja o industrijskom nasljeđu**, usvojena od strane Međunarodnog komiteta za zaštitu industrijskog nasljeđa -TICCIH, 2003

Neophodno je Nacrt zakona osloniti na sve značajne međunarodne propise i regulative, i to **ne samo formalno ih navesti već suštinski tj. uključiti preporuke, principe koje ova dokumenta daju**.

Za suštinsko uključivanje međunarodnih preporuka i principa neophodno je u ovaj proces **uključiti predstavnike struke**, koji ove principe poznaju i primjenjuju ih i u praksi.

XI. Uključivanje nevladinih organizacija

Veoma je pozitivno što je Nacrtom zakona prepoznata saradnja sa nevladinim organizacijama, i što se prepoznaju neke od aktivnosti i oblasti u kojima nevladine organizacije mogu da uzmu učešće. Međutim, **mogućnost njihovog djelovanja je još šira, i ne ograničava se samo na navedeno**.

Posebno je potrebno pozvati se na neke od članova koji su definisani u **Deklaraciji o ulozi nevladinih organizacija u oblasti kulturnog nasljeđa**, Portorož, 2001:

5. Nevladine organizacije **moraju imati pristup informacijama** neophodnim za vršenje uloge posmatrača i konstruktivnog kritičara politika u oblasti zaštite nasljeđa, koje sprovode državne vlasti.

6. Nevladinim organizacijama treba **dati odgovarajuću priliku da učestvuju u procesima donošenja odluka**, na primjer u prostornom planiranju i imenovanju spomenika i mjesta koje treba zaštititi.

10. Potrebno je da **državne vlasti**, u što većoj mjeri, primjenjuju **finansijske mjere koje podstiču i pomažu razvoj nevladinih organizacija**.

13. Nevladine organizacije su neophodne za **širenje znanja** u širokoj javnosti u okviru svoje misije.

17. Nevladine organizacije moraju **imati pristup usavršavanju**, kako bi unaprijedile svoje sposobnosti aktivnih učesnika u zaštiti kulturnog nasljeđa.

XII. Rodno nesenzitivan jezik Nacrta zakona

Nacrt zakona o kulturnim dobrima **nije pisan rodno senzitivnim jezikom**.

Pitanje ravnopravnosti polova u jeziku zasniva se na zahtjevima za poštovanjem različitih u društvu, definisanim još u **Deklaraciji o ljudskim pravima**, 1948. **Zakonom o rodnoj ravnopravnosti** (koji je usvojila Skupština Republike Crne Gore 24. jula 2007. godine, objavljen u Službenom listu br. 46/07 od 31. jula 2007. godine) „uređuje se način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, kao i **mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti** za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života“. U Članu 4. ovog Zakona „**Diskriminacijom po osnovu pola se smatra i korišćenje riječi u muškom rodu kao generički neutralne forme za muški i ženski rod.**“

Kako je u Članu 10. ovog Zakona navedeno da će „Skupština Republike Crne Gore i Vlada Republike Crne Gore, u okviru svojih nadležnosti, primjenjivati principe rodne ravnopravnosti...“ to bi trebalo da se **koristi i rodno senzitivni jezik**. Ovo se posebno odnosi na **dosljednu upotrebu formi ženskog roda za zanimanja, titule i stručna zvanja**. Trebalo bi da se koriste **nazivi za zanimanja i titule doslijedno u ženskom i muškom rodu**, što je u skladu i sa pravilima gramatike.

U skladu sa navedenim Zakon o kulturnim dobrima bi trebao da koristi rodno senzitivni jezik. To bi podrazumijevalo da se, između ostalog, u Članu 175. u kome se navode **stručna zvanja** umjesto **konzervator** koristi **konzervator/ka** (konzervator i konzervatorka), a umjesto **istraživač** **istraživač/ica** (istraživač i istraživačica) i sl.

Komentari vezani za pojedine članove i teme:

Član Nacrta zakona	Komentar	Sugestija, prijedlog
I Osnovne odredbe		
Član 1 - Predmet zakona <i>Ovim zakonom se uređuje zaštita i očuvanje kulturnih dobara.</i>	Zaštita i očuvanje se mogu svesti pod pojam zaštite, ali je neophodno tretirati upravljanje	Ovim zakonom se uređuje zaštita i UPRAVLJANJE kulturnih dobara. <i>* ova izmjena se mora provući kroz cijeli Nacrt zakona</i>
Član 2 - Kulturno dobro <i>Kulturno dobro je nepokretna ili pokretna stvar...</i>	STVAR je neadekvatan termin za kulturno nasljeđe.	Trebalo bi koristiti samo termin pokretno ili nepokretno KULTURNO DOBRO , ili naći neki drugi adekvatniji <i>* ova izmjena se mora provući kroz cijeli Nacrt zakona</i>
Član 11 značenje izraza – Stav 1, zaštita kulturnog dobra	zaštita kulturnog dobra je mnogo šira od navedenog	zaštita kulturnog dobra obuhvata skup mjera ...
Stav 1,2,4	Zaštita, očuvanje i čuvanje je isto	Zadržati samo pojam zaštita i pojam održavanje
Stav 18 – kulturni pejzaž	Potrebno je uskladiti terminologiju u cijelom Nacrtu zakona i koristiti ili kulturni predio ili kulturni pejzaž	Predlog je da se koristi termin kulturni predio
Stav 24 – interventna zaštita kulturnog dobra	Ovaj termin nije primjenjivan u dosadašnjoj praksi zaštite u Crnoj Gori	„konzervatorski radovi“ ili „tehničke mjere zaštite“
Stav 25- 34	Za termine konzervacija, restauracija... potrebno je koristiti definicije koje su date u međunarodnim dokumentima (Venecijanska povelja i dr.)	
Stav 35 - spomenička djelatnost	Ako se termin „spomenik kulture“ zamjenjuje terminom „kulturno dobro“, tada ni „spomenička djelatnost“ ne može da postoji	Spomenička djelatnost - djelatnost zaštite kulturnih dobara <i>* ova izmjena se mora provući kroz cijeli Nacrt zakona</i>
II Vrste kulturnih dobara		
Član 12 – 15 - Nepokretna kulturna dobra	Predložena podjela na vrste nepokretnih kulturnih dobara nije dobra.	Podjela na vrste bi mogla da bude: 1. pojedinačna kulturna dobra (građevine, strukture)

	<p>Razvrstavanje nepokretnih kulturnih dobra se izvodi prema njihovom prostornom karakteru (da li su to pojedinačna dobra, cjeline ili područja)⁴ kao i prema izvornoj namjeni tj. funkciji</p> <p>Neke vrste kulturnih dobara kao što je arhitektura XX vijeka, iako se kroz podjelu ne definišu, zavrijeđuju posebnu pažnju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - stambena arhitektura - javna arhitektura - vjerska/ kulturna arhitektura - vojna arhitektura - privredna, industrijska - inženjerska, infrastruktura <p>2. graditeljske cjeline</p> <ul style="list-style-type: none"> - gradovi, ili dijelovi gradova - naselja - sela <p>3. prirodno i kulturno područje ili kulturni predio</p> <p>4. arheološka nalazišta</p>
Član 15 - Kulturni predio	Vrste kulturnih predjela koje su nabrojane su neadekvatne i neusklađene sa podjelom koju je definisao Centar za svjetsko nasljeđe ⁵ .	<p>Predložena kategorizacija kulturnih predjela:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kulturni predio u potpunosti dizajniran i kreiran od strane čovjeka (parkovi, vrtovi,...) ▪ organski razvijen kulturni predio ▪ asocijativni kulturni predio

⁴ U jednoj od posljednjih ICOMOS- ovih deklaracija **“Xi’an declaration on the conservation of the setting of heritage structures, sites and areas”** iz 2005. godine podjela kulturnih dobara je izvedena po toj prostornoj komponenti na: pojedinačne strukture, lokalitete (cjeline) i područja. Bitno je primijetiti da novija dokumenta ne koriste više pojam “monument” tj. “spomenik kulture”

⁵ UNESCO-v Komitet za svjetsko nasljeđe je 1992. godine je prepoznao „**kulturni predio**“ kao jednu od vrsta svjetskog nasljeđa. Po toj definiciji „*Kulturni predjeli su kulturna dobra i predstavljaju kombinovana djela prirode i čovjeka. Oni su ilustracija evolucije ljudskog društva i naselja tokom vremena, pod uticajem fizičkih ograničenja i/ili mogućnosti koje pruža njihovo prirodno okruženje, i neprekidnih, i spoljašnjih i unutrašnjih, društvenih, ekonomskih i kulturnih sila*“.⁵

Izraz „**kulturni predio**“ definisan je i kao „*raznolikost iskazivanja interakcije između ljudske vrste i njenog prirodnog okruženja*“. Kulturni predio nastaje međusobnim odnosom kulture i prirode, koji oblikuje okruženje tokom vremena, dajući predjele današnjice.

U UNESCO-vim Operativnim smjernicama prepoznate su tri kategorije kulturnog predjela:

1. **jasno definisan predio, dizajniran i kreiran od strane čovjeka** (uglavnom parkovi, vrtovi,...)
2. **organski razvijen predio** koji odražava proces evolucije oblika i komponenti kulturnih faktora u saradnji sa prirodnim okruženjem tokom vremena. Takvi pejzaži proističu „*iz početnih društvenih, ekonomskih, administrativnih i / ili vjerskih potreba*“, i razvili su svoj današnji oblik u sadejstvu sa prirodnim okruženjem, i kao odgovor na njega. Postoje dvije potkategorije ovih predjela:
  - **reliktni (ili fosilni) predio** (kao što je arheološki predio) je onaj kod koga je proces evolucije došao do kraja u nekom prošlom trenutku, bilo iznenada ili tokom perioda vremena
  - **neprekidni predio** e onaj koji je zadržao aktivnu društvenu ulogu u savremenom društvu, blisko povezanu sa tradicionalnim načinom života, i u kome se proces evolucije još uvijek odvija. U isto vrijeme, on prikazuje značajne materijalne dokaze svoje evolucije tokom vremena
3. **asocijativni kulturni predio** čiji značaj proističe iz „*moćnih vjerskih, umjerničkih ili kulturnih asocijacija prirodnog elementa više nego iz materijalnih kulturnih dokaza, koji mogu biti neznatni, ili čak nepostojeći*“ (sveta mjesta)

Član 18 – 20 - Nematerijalna kulturna dobra	Možda termin „nematerijalno kulturno dobro“ nije najadekvatniji, i možda bi umjesto njega trebalo da bude „ namaterijalna kulturna baština/nasljeđe “. Predložena podjela nematerijalnih kulturnih dobara nije dobra. Potrebno je pozvati se na UNESCO-vu Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine, i iz nje izvući definiciju u podjelu nematerijalnih	Definiciju nematerijalne kulturne baštine uskladiti sa članom 2. Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. U tom članu se navodi da se nematerijalna kulturna baština manifestuje, među ostalim u slijedećim područjima: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Usmena predanja i izražaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine ▪ Izvođačke umjetnosti ▪ Običaji, obredi i svečanosti ▪ Znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir ▪ Tradicionalni zanati
III Uspostavljanje zaštite i registrovanje kulturnih dobara		
Član 27 - utvrđivanje kulturne vrijednosti	Za utvrđivanje kulturne vrijednosti bitno je da se definiše koji sve različiti stručni profili moraju biti u stručnoj komisiji	
Član 32 - objavljivanje rješenja	Nedopustivo je da se objavljivanjem rješenja u Službenom listu smatra da je izvršena obaveza dostavljanja rješenja vlasniku ili imaocu.	
Član 36 – prestanak statusa kulturno dobro	Ne navodi se da kulturno dobro može da izgubi vrijednost ako izgubi svojstava uslijed neadekvatnih intervencija.	
Član 37 – dosije kulturnog dobra	Ovaj član se odnosi samo na dosije pokretnog kulturnog dobra , dok se nigdje ne daju smjernice za dosije nepokretnog i nematerijalnog kulturnog dobra	Definisati šta dosije nepokretnog i nematerijalnog kulturnog dobra mora da sadrži
Član 41 – registar kulturnih dobara	Ne navodi se veza između Registra kulturnih dobara i Informacionog sistema sa bazom podataka koji uspostavlja i vodi Uprava (član 166)	Neophodno je napraviti jedinstvenu bazu podataka koja bi se koristila i za Registar i za Informacioni sistem. Takođe je neophodno ovu bazu povezati sa GIS-om (geografskim informacionim sistemom) tako da se tačno lociraju i označe granice svih

		nepokretnih kulturnih dobara jer se jedino na taj način mogu dobiti adekvatne podloge za konzervatorske osnove i prostorne i urbanističke planove.
IV Prava i obaveze vlasnika i imalaca kulturnih dobara		
Članovi 43-58	U nacrtu zakona se sem prava i obaveza vlasnika i imalaca kulturnih dobara ne definišu jasno prava građana i ostalih zainteresovanih strana kao ni prava i obaveze Ministarstva, Uprave i Javnih ustanova	
V Režim zaštite kulturnog dobra		
Član 87 – namjena kulturnog dobra	Nije moguće da Uprava tek tako određuje namjenu koja je već definisana u urbanističkim planovima	Nije adekvatno koristiti termin „ tradicionalna namjena “ već „ izvorna namjena “
Član 87 – Odobrenje za obavljanje djelatnosti	I u ovom članu se dobro vidi kako se zakonom ne tretiraju specifične mjere za različite vrste kulturnog nasljeđa, i da se one i dalje prevashodno odnose na pojedinačna kulturna dobra. Jer ako se „ <i>Obavljanje djelatnosti u nepokretnom kulturnom dobru ili njegovom dijelu ne može otpočeti bez odobrenja Uprave</i> “ da li to znači da će Uprava moari da daje odobrenja za sve objekte koji se nalaze unutar Područja Kotora, ili nekog kulturnog predjela?	
VI Istraživanja kulturnih dobara		
Član 100 – vrste istraživanja		Konzervatorska istraživanja se moraju razdvojiti na: <ul style="list-style-type: none"> ▪ arhitektonsko-konzervatorska istraživanja ▪ slikarsko-konzervatorska istraživanja ▪ pa čak i istraživanja kulturnog predjela

Član 101 – ciljistraživanja	Naveden je cilj istraživanja prevashodno za pokretna kulturna dobra, ponovo nisu uzeti u obzir ni kulturni predio ni nematerijalna baština	
Članovi 105 – 125 – arheološka istraživanja	Svim vrstama istraživanja u Zakonu bi se morao dati isti tretman	Ako su arheološka istraživanja detaljno objašnjena onda bi morala biti i arhitektonsko-konzervatorska, slikarsko-konzervatorska kao i istraživanja nematerijalne baštine. Drugo rješenje je da sva ova istraživanja zajedno budu definisana u okviru posebnog podzakonskog akta.
VII Mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara		
Član 127 – odnos između planova i akata zaštite		Izuzetak naveden u stavu 2 ovog člana ne bi smio da postoji
Član 128 – konzervatorska osnova	Termin koji je već u upotrebi za ovu vrstu dokumenata je „studija zaštite“ Ako za određeno područje nije izrađena konzervatorska osnova Uprava je dužna ne da utvrdi sistem mjera zaštite, i to na zahtjev nosioca pripremnih poslova, već da izradi konzervatorsku osnovu	
Član 129 – menadžment plan		Trebalo bi ostaviti mogućnost da Menadžment plan uz Vladu može i da donese lokalna samouprava.
Član 130 – zaštita i očuvanje tradicionalnog ambijenta	Šta je „tradicionalni ambijent“, kako se on određuje – nije nigdje definisano, kao ni kako se ove mjere zaštite sprovode kroz planove.	
Član 131 – usaglašavanje planskih dokumenata	„Uprava na zahtjev nosioca pripremnih poslova daje mišljenje ne nacrt...“ Da li to znači da ako nosioc pripremnih poslova ne preda zahtjev da Uprava neće dati mišljenje? Ovo bi trebala da bude obaveza Uprave	

Član 132 – posebni konzervatorski uslovi		Posebni konzervatorski uslovi ovog tipa su nepotrebni, prostor su za manipulaciju i ne smiju uopšte da postoje, jer se integritet nepokretnog kulturnog dobra ne smije narušiti.
Član 133 – studija zaštite kulturnog dobra	Ovo je potpuno nejasan član	
Članovi 140-146	Navedene mjere zaštite su terminološki neadekvatno definisane	Sve ove mjere zaštite treba pravilno definisati u skladu sa važećim međunarodnim definicijama
Član 147 – tradicionalne tehnike i zanati		Treba dodati i tradicionalne materijale. Tradicionalne tehnike i zanati ne mogu biti neodgovarajući, već samo nedovoljni u određenim uslovima. Savremene tehnike zaštite u tom slučaju ne smiju da naruše integritet kulturnog dobra i moraju biti reverzibilne.
Članovi 149, 164, 168, 171	Uz Ministarstvo, Upravu i javne ustanove za zaštitu kulturnih dobara, vezano za različite aktivnosti na polju zaštite kulturnih dobara, izdvaja se i Državni arhiv . Nije jasno zašto se Državni arhiv izdvaja, a ne pominje se nigdje ni Narodni muzej ni Centralna narodna biblioteka?	
Član 151 – konzervatorsko odobrenje	Na koji način i zašto se konzervatorskim odobrenjem „određuje“ investitor?	Više u skladu sa našim jezikom bi bio termin „konzervatorska dozvola“
Član 154	Uslovi za sprovođenje mjera zaštite moraju biti detaljnije definisani	
VIII Promovisanje kulturnih dobara		
Članovi 163 - 169		U ovom segmentu bi se morale uključiti smjernice ICOMOS-ovih povelja o Interpretaciji i prezentaciji kulturnih dobara kao i o Kulturnom turizmu

Član 163 – obrazovni programi		Za ove aktivnosti ne bi trebale da budu odgovorne samo ustanove iz oblasti obrazovanja već i Uprava i javne ustanove za zaštitu kulturnih dobara . Tu treba ostaviti mogućnost i da se nevladine organizacije uključe.
Član 165 – dostupnost kulturnih dobara	Nije primjereno da „Uprava može rješenjem da naloži preduzimanje posebnih mjera za obezbjeđivanje dostupnosti kulturnih dobara licima sa invaliditetom.“	Kulturnih dobara moraju biti dostupna svima , i Uprava treba da preduzme sve mjere da bi to obezbijedila
Član 165 – saradnja sa nevladinim organizacijama	U ovom članu je potrebno pozvati se na neke od članova koji su definisani u Deklaraciji o ulozi nevladinih organizacija u oblasti kulturnog nasljeđa, Portorož, 2001 „Ministarstvo, Uprava, Državni arhiv i javne ustanove za zaštitu kulturnih dobara saraduju sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima kulturne baštine i, u tom smislu, omogućavaju im “ Ovo nisu aktivnosti koje im omogućavaju samo ove institucije.	Ministarstvo, Uprava, Državni arhiv i javne ustanove za zaštitu kulturnih dobara saraduju sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima kulturnog nasljeđa. Nevladinim organizacijama je omogućeno da, između ostalog: 1) učestvuju u postupku izrade zakona i podzakonskih akata; 2a) imaju pristup informacijama neophodnim za vršenje uloge posmatrača i konstruktivnog kritičara politika u oblasti zaštite nasljeđa, 2) budu informisane o domaćim i međunarodnim propisima i projektima iz oblasti kulturnog nasljeđa; 3) učestvuju u seminarima, tribinama, radionicama i drugim skupovima koji tretiraju pitanja zaštite kulturnog nasljeđa 3b) imaju pristup usavršavanju, kako bi unaprijedile svoje sposobnosti aktivnih učesnika u zaštiti kulturnog nasljeđa; 4) učestvuju u identifikaciji kulturnih dobara i utvrđivanju njihove kulturne vrijednosti; 5) podnose inicijative za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara; 6a) sporvode aktivnosti kojima se promovišu vrijednosti i značaj kulturnih dobara, ukazuje na

		<p>prijetnje i probleme kojim su kulturna dobra izložena i na neophodnu zaštitu</p> <p>6) učestvuju u prezentaciji stanja kulturnih dobara, njihove ugroženosti i potrebnih mjera zaštite</p> <p>7) imaju priliku da učestvuju u procesima donošenja odluka vezanim za zaštitu kulturnog nasljeđa, i posebno da budu uključene u procese definisanja politika, strategija, planova za oblast zaštite kulturnog nasljeđa</p> <p>8) sporvode i druge aktivnosti koje doprinose zaštiti, unaprjeđenju i upravljanju kulturnih dobara</p>
<p>IX Djelatnosti zaštite kulturnih dobara</p>		
Član 172	<p><i>Za istraživanja, proučavanja, laboratorijska ispitivanja, ... i za sprovođenje mjera interventne zaštite na pokretnim kulturnim dobrima država će osnovati specijalizovanu javnu ustanovu</i></p> <p>Da li se javna utnova osniva samo za pokretna kulturna dobra?</p>	
Član 175 – stručna zvanja		<p>Uz stručno zvanje konzervator potrebno je da postoji i arhitekta-konzervator</p> <p>Jezik nije rodno senzitivna, zvanja treba da budu: konzervator/ka, istraživač/ica, arhitekta/ica - konzervator/ka i sl.</p>
<p>X Finansiranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara</p>		
Član 182	<p>Besmisleno je da se iznos spomeničke rente u Zakonu definiše preciznom sumom, to bi trebao da bude neki procenat od minimalne zarade u Crnoj Gori, ili nešto slično.</p>	<p>Bilo bi dobro da se spomenička renta plaća u korist posebnog Fonda za kulturna dobra koji bi se mogao osnovati</p>
Član 191 – namjena i korišćenje sredstava od spomeničke rente	<p>Korišćenje sredstava od spomeničke rente nije dovoljno razrađeno, jer nije logično da se „koriste isključivo za sprovođenje mjera interventne</p>	<p>Sredstva od spomeničke rente bi trebala da se koriste i za:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ istraživanja ▪ izradu konzervatorskih projekata i osnova

	<i>zaštite na kulturnim dobrima“</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ interpretaciju u promociju kulturnih dobara ▪ edukaciju stručnog kadra iz oblasti zaštite kulturnog nasljeđa ▪ finansiranje projekata nevladinih organizacija iz oblasti kulturnog nasljeđa ▪ edukativne kampanje za podizanje nivoa svijesti o vrijednostima i značaju kulturnog nasljeđa ▪ i sl.
--	--------------------------------------	--

Aleksandra Kapetanović, *arhitektica konzervatorica*
koordinatorka sektora za kulturno nasljeđe

EXPEDITIO

Centar za održivi prostorni razvoj

Post. fah. 85

85330 Kotor, **Crna Gora**

t + 382 (0)82 302520

f + 382 (0)82 302521

expeditio@t-com.me

www.expeditio.org